Ledování v Brně – Historie jundrovských ledáren – část 3: Ledárny kupuje starobrněnský pivovar

Ice Making in Brno – History of Jundrov Ice-Houses. Part 3: The Ice-works Bought by the Starobrna Brewery

Filip VRÁNA

e-mail: filip.vrana@email.cz

Recenzovaný článek / Reviewed paper

Vrána, F.: Ledování v Brně – Historie jundrovských ledáren – část 3: Ledárny kupuje starobrněnský pivovar. Kvasny Prum. 60, 2014, č. 10, s. 266–269

Třetí a závěrečný díl seriálu popisuje převzetí jundrovských ledáren starobrněnským pivovarem v polovině 30. let minulého století. Autor sleduje vyjednávání mezi majiteli ledáren, Moravskou bankou a pivovarem. Popisuje hospodářskou situaci podniku, reakci hostinských na prodej ledáren. Věnuje se dalšímu vývoji ledaření v Brně až do zastavení provozu ledáren a jejich likvidace.

Vrána, F.: Ice making in Brno – History of Jundrov Ice-Houses. Part 3: The ice-works bought by the Starobrna Brewery. Kvasny Prum. 60, 2014, No. 10, pp. 266–269

The third and final part of the serial describes overtaking of the Jundrov ice-works by the Starobrna Brewery in the first half of the 20th century. The author follows negotiation among the owners of the ice-works, Moravian bank and the Brewery. He describes the economic situation of the company, response of pub-keepers to the sale of ice-works. He deals with the further development of ice harvesting in Brno to the termination of ice-houses operation and their liquidation.

Vrána, F.: Produktion von Eis in Brno – Eiswerkegeschichte in Brno – Jundrov 3. Der Altbrünner Brauerei gekauft Eiswerke in Jundrov. Kvasny Prum. 60, 2014, Nr. 10, S. 266–269

Der dritte und auch letzte Teil der Serie beschreibt die Übernahme der Jundroveiswerke von der Altbrünner Brauerei in den 30er Jahren des 20. Jahrhunderts. Der Autor folgt die Verhandlung zwischen Eiswerkebesitzer, die Mährische Bank und die Brauerei. Er beschreibt die Wirtschaftssituation und die Reaktion von Gastwirte auf den Verkauf. Der Autor widmet sich der nachfolgenden Entwicklung der Eiswerke in Brünn bis das Ende des Eiswerkbetriebs und bis die Eiswerkliquidation.

Klíčová slova: regionální dějiny, Brno-Jundrov, Svratka, ledárny, pivovar

Keywords: regional history, Brno-Jundrov, River Svratka, Ice-Works, Brewery

1 ÚVOD

Z informací, které jsme uvedli v minulých dvou dílech studie, vyplývá, že bilance ledáren v Brně-Jundrově nebyla vždy příznivá a zisk býval nízký. Dluhy a půjčky ledáren na sklonku 20. let dosahovaly zhruba půl milionu korun, tedy šlo o stejnou částku, jaký byl základní kapitál společnosti. Největší dluh měli podílníci u Moravské banky s výší 300 000 korun (MZA, 1929). Již od roku 1928 jednali o prodeji ledáren střídavě s Prvním brněnským akciovým pivovarem a sladovnou (dnešní Starobrna) nebo Moravskou bankou, která držela významný podíl v obou firmách. Motivací pro pivovar měly být úspory v ledování.

Kavárník Toman jako vůdčí osoba vyjednávající za ledárny tvrdil, že 100 kg ledu stojí ledárny asi 70 až 80 haléřů a při práci odpadají výdaje za dovoz ledu, zatímco pivovar potřeboval k naledování nejméně 3500 povozů s průměrnou váhou ledu na jeden povoz 2 tuny, což v součtu mělo činit 650 vagonů. Náklady pivovaru byly podle Toman asi čtyřikrát vyšší, než náklady na ledování, které na Svratce v Jundrově vydávaly ledárny. „Při ledování jeví se skoro neuvěřitelný zisk 162 500 korun,“ uváděl Toman ve své argumentaci (MZA, 1929) (obr. 1 a 2).

2 PRODEJ LEDÁREN

Vyjednávání o prodeji ledáren bylo složité a trvalo roky. Ledárny, nebo jejich hlavní podílníci, nejdříve někdy v roce 1928 jednali se starobrněnským pivovarem. Dohoda padla patrně na osobních neshodách. „Jednání rozbilo se zvláště o způsob jednání některých osob ze strany pivovaru,“ uváděl později Toman (MZA, 1929). Z dokumentů vyplývá, že nabídka na prodej ledáren byla původně asi 2 miliony korun. Pivovar ale nechtěl dát peníze přímo, podílníci ledáren měli dostat část peněz až po deseti letech, a to bez úroku, což pro ně bylo nepřijatelné.

Toman už nechtěl dál jednat s pivovarem, ale přímo s Moravskou bankou, která v pivovaru držela rozhodující podíl. Ostatně kavárník podnik spolu s bankou v centru města na náměstí Svobody sousedil. Toman v bance následně uváděl, že ledárny jsou k mání za 2,2 milionu korun, což byl obnos asi o 60 procent vyšší, než za který podílníci provoz před pár lety pořídili. Tvrdil také, že je v ledárnách led na dva roky. Každoroční režie podniku, tedy náklady, činily 60 000 korun. Kapacita provozu byla 1300 vagonů (13 000 tun). Není jasné, zda o Tomanově postupu věděli na počátku všichni podílníci. Každopádně po bance chtěl, aby se jednalo „v naprosté tajnosti“.

Banka obchod analyzovala, stejně jako poměry jednotlivých podílníků ledáren. Těch bylo koncem 20. let pět. Vedle Karla a Emanuela Toman, který údajně zvažoval v té době velkou investici do svého kavárenského podniku, patřil k podílníkům ledáren ještě František Zemánek, Stanislav Leščák a Josef Táborek. Banka v analýze uváděla, že ledárny ledují metrů ledu za 56 haléřů, přičemž pivovar platil za ledování, dovoz, skládání a další služby asi tři koruny. „Jest sice pravda, že letos jest ledu dostatek, avšak řezníci a hostinští, kteří mají malé lednice, budou velmi záhy se zásobami hotovi,“ uváděla banka v rozboru situace (MZA, 1929).

Aby Toman prodej urychlil, tvrdil koncem roku 1929, že údajně městská vodárna, která sídlila nedaleko ledáren a měla vedle řeky velké rezervoáry stojaté vody, zvažovala podnikání v oboru. Prodej to ale neurychlilo. Jednání o prodeji ledáren se komplikovala a táhla ještě několik let. Měnila se také prodejní cena. Nakonec ledárny starobrněnský pivovar přece jen koupil, ale až v polovině 30. let.

První brněnský akciový pivovar a sladovna tehdy v kampani 1934–1935 vystavil 180 000 hektolitřů piva a měl půlmilionový zisk. Svým akcionářům vyplácel dividendu 16 korun na akcii (Anonym, 1936a). Mnohem důležitější než aktuální hospodářská kondice bylo jeho postavení v regionu. Pivovar jako jediný z tehdejších brněnských provozů přežil hospodářskou krizi třicátých let. V roce 1933 skončila výroba piva v Moravii, s kterou starobrněnský pivovar následně fúzoval. Získal tím také pivovar v Jehnicích u Brna a v Rájci nad Svítavou. Již v roce 1931 koupil převzal kontingent pivovaru v Sokolnicích u Brna od hraběte Mitrovského. O rok dříve si společně s Moravií pronajal na základě dohody s městem Brnem provoz v Kuřimi s tím, že zde už výroba obnovena nebude.

Krizi nepřežil ani Tůmův Novopraven, který koncem roku 1935 marně nabízel starobrněnskému konkurentovi za 400 000 korun

svůj zhruba desetitisícový kontingent, který nakonec převzal pivovar v Třeboni (MZA, 1935). Na území vnitřního Brna tak už starobrněnský pivovar neměl žádnou výrobní konkurenci. Koupí jundrovských ledáren ještě více posílil svou pozici.

Ledárny byly pro starobrněnský pivovar podstatné, vždyť ledárnu na Novém Světě dosud sám prakticky celou vyvážel. Led skladoval i na jiných místech, například v prostorech zastavených pivovarů. Příkladem je jednání o odprodeji starého, už léta zavřeného pivovaru v Brněnských Ivanovicích z podzimu 1935, kde si starobrněnský pivovar chtěl ponechat zdejší lednici.

Správní rada pivovaru jednala o prodeji ledáren v roce 1935. Vedení podniku se v květnu rozhodlo koupit jednu lednici naplněnou ledem o obsahu 240 vagonů za cenu dvou korun za 100 kg (MZA, 1935). V reakci na to pivovar zakoupil jeden pár koní na rozvoz ledu. O rok později v únoru 1936 majitelé Sdružených ledáren jednali o její kompletní prodeji. Nabídli cenu 750 000 korun s tím, že 600 000 měl pivovar zaplatit hned a v dalších dvou letech po 75 000 korunách. Pivovar si spočítal, že může v Jundrově ročně naledovat až 1300 vagonů. Spolu s lednicemi mohl získat 23 000 metrů čtverečních pozemků a aktuálně asi 700 vagonů ledu.

„Jest to pro pivovar velice výhodná koupě. Máme stejně nedostatek vlastních lednic a odpadne-li nám v brzké době Moravie, kde máme letos uskladněno asi 500 vagonů ledu, museli bychom stejně budovat novou lednici,” analyzoval nabídku pivovar. Správní rada pivovaru rozhodla hlavní podíly v ledárnách koupit s tím, že část peněz mohla kryt Moravská banka. Z uvedených informací na druhou stranu nevyplyvá, jak obě strany transakce kalkulovaly budoucí omezení ledování na Svatce v souvislosti se stavbou brněnské přehrady (Vodní nádrž Brno). Plány na vodní dílo pocházely už z roku 1872, generální projekt vznikl po první světové válce, vlastní stavební práce byly zahájeny v roce 1936 a vodní dílo bylo hotové o čtyři roky později (Brázdil et al., 2010). Po dokončení díla máme zprávy z Jundrova, že led v některých letech už prakticky nenarostl.

Pro koupi ledáren ze strany pivovaru rozhodla skutečnost, že pivovar měl v zimě roku 1936 naledovaných pouze asi 900 vagonů, přičemž celoroční spotřeba z roku 1935 činila 1600 vagonů. Oproti již zmíněné Moravii neměl starobrněnský pivovar dostatečné vlastní kapacity na umělé chlazení.

Informace o prodeji jundrovských ledáren způsobila paniku v brněnských hostincích. V této souvislosti je nutné připomenout, že pivovary a zájmové svazy hostinských vedly mezi sebou dlouholeté spory, které se netýkaly pouze cen ledovného. Letitým problémem byl prodej lahvového piva, kontingentace a kartelizace pivovarské výroby a další témata. Situace, kdy klíčové ledárny v Brně koupil První brněnský akciový pivovar a sladovna, který mezitím pohltil i konkurenční Moravii, proto vzbuzovala v řadách hostinských obav.

Hostinské listy ve zprávě s titulkem Brno bez ledu začátkem roku 1936 uvedly: „Celé řadě potravinářských živností, zejména řezníků, cukrářů a také hostinským, neprodávajícím pivo z uvedené (starobrněnské) pivovaru, nastává starost, kde si obstarat led, k existenci jejich tolik potřebný. Z řad tohoto živnostnictva by měl vzejít pro městskou radu brněnskou apel, aby pamatovala na postižené živnosti a pečovala o to, aby z hospodářských i z hygienických důvodů jim byl led zajištěn. Jest třeba na to pamatovati i při povolování ledovacího práva. Nelze přece připustit, aby statisícové

Tab. 1 Tržby Sdružených ledáren v korunách

Rok	Tržby za led (zisk na účtu za led)
1938	445 639
1939	312 866
1940	501 364
1941	361 404 (373 940)
1942	385 454
1944	290 888

Zdroj: Sdružené ledárny (MZA, H 618)

město zůstalo bez ledu, a aby jediný podnik bez ohledu na ostatní, získal výhradní ledovací právo“ (Anonym, 1936b).” Situace podle listu mohla způsobit „velkou kalamitu“. „Rozřešení otázky dostatku levného ledu v Brně stává se touto situací velmi akutní,” uzavírají Hostinské listy.

Kromě Jundrova se led vyráběl ještě na městských jatkách, ten ale kryl zejména spotřebu řezníků, pracovala také ledárna v Holáskách. Konkurenci přírodnímu ledu dělala také modernizace chladicích zařízení. Ostatně sám starobrněnský pivovar na tyto projekty přispíval restauracím, které čepovaly piva jeho značek. V jiných případech si je i sám pořizoval. Například v sezoně 1924–5 pořídil za 11 000 „ledotvorný stroj“ pro svůj sklad v Olomouci.

Moderní chlazení měl také již zastavený pivovar Moravia, který patřil k nejmoderněji vybaveným pivovarům Československa. Správní rada Prvního brněnského akciového pivovaru a sladovny zvažovala převezení chlazení z Moravie do Jundrova. Spočítala ale náklady na 210 000 korun, stavební práce by vyšly na dalších 100 000, což byla celkově téměř polovina sumy, kterou pivovar vyplatil za celé ledárny. Správní rada pivovaru proto rozhodla vybavení Moravie prodat. Usnesla se také, aby lednice v Jundrově byly opraveny (MZA, 1931–1937).

3 BILANCE LEDÁREN A ODBĚRY LEDU

Mezi odběratele ledu z jundrovských ledáren patřili menší soukromníci i významnější podniky. Řadila se k nim například zemská nemocnice, porodnice, dětská nemocnice, hotel Grand, společnost J. Stein a syn, která měla v Brně výhradní zastoupení plzeňského piva, ústav nevidomých, městská plynárna, akademická mensa, centrální mlékárna, restauratéri, uzenáři nebo Svaz ruských studentů. Kromě starobrněnského pivovaru se mezi klienty Sdružených ledáren objevuje třeba i vyškovský pivovar nebo pivovar z Chocně. Lze očekávat, že šlo o nákup ledu pro potřeby brněnských hostinců nebo skladů obou pivovarů.

V roce 1939 pro ilustraci starobrněnský pivovar odebral z jundrovských ledáren 26 202 metrů ledu. Téměř dvě třetiny tohoto množství byly z největší prostřední lednice. Ledárny mateřskému pivovaru účtovaly za metr tři koruny. Ze stejného roku máme přehled o tržbách za jednotlivé měsíce roku. Nejnížší byly logicky v zimních měsících, tedy lednu, únoru a prosinci, kdy nepřevyšovaly 6000 korun. Naopak nejvyšší byly tržby za červenec a srpen, které činily více než

Obr. 1 Ledaři na Svatce (Foto: Josef Hanuš)

50 000 korun. Mezi odběrateli čteme například firmu J. Stein a syn, jundrovského podnikatele Padrtu, který zde měl sklad černohorského piva, dále například akademickou mensu, lidovou kuchyni a další odběratele.

Podle bilance ledáren za rok 1940 byly tržby nejvyšší ve třetím čtvrtletí, kdy dosáhly téměř poloviny celkové roční částky. Nejnižší byly oproti tomu za první čtvrtletí, kdy byly zcela marginální.

Podle dat za rok 1942 činily tržby za led 385 000 korun (tab. 1) při výdeji ledu v Jundrově o množství 2 800 tun a na Novém Světě přes 700 tun. Z toho 1 300 tun šlo do prodejny firmy v centru Brna na Husově ulici, 1 500 tun prodali povozníci, v Jundrově přímo bylo prodáno 370 tun a ještě menší množství si odebral První brněnský akciový pivovar a sladovna. Část ledu se dopravou ztratila. Ztráta transportem a uchováním před prodejem činila necelých 14 procent.

Postupem let se klíčoví mimopivovarské odběratelé měnili. V roce 1944 k těm hlavním pivovaru patřil brněnský Grandhotel, porodnice a lazaret.

4 ZÁVĚR ČINNOSTI

Sdružené ledárny byly vyhláškou ministra výživy z dubna 1946 znárodněny. Majetková podstata podniku byla převedena pod mateřskou firmu Starobrněnský pivovar a sladovna, národní podnik, z které se další vyhláškou ministryně výživy staly Středomoravské pivovary, národní podnik. Definitivně byla ledárenská firma vymazána z obchodního rejstříku v polovině roku 1951 (MZA, 1951).

Konec ledařské činnosti na Svatce přineslo mimo jiné vybudování brněnské přehradní nádrže ve 30. letech minulého století. Ledu ubývalo a často vůbec nenarostl. Například ledárna v Krevdách v roce 1942 nebyla vůbec plněna. Podle některých zpráv se například v největší lednici v Luzích přestalo ledovat v roce 1943 (MZA K 319, 6, 113). Poslední ledování v Jundrově se dělo nikoliv na řece, ale na dnes už zavezeném rezervoáru vody brněnských vodáren v Brně-Pisárkách.

Přírodní led se také postupem času přestal vyplácet, ten umělý byl levnější. „Nevýhodou byla také těžká a drahá práce. Musel se nasekat led, odvážet jej z řeky a uskladňovat,” vzpomíná nestor brněnského pivovarnictví a v letech 1952–1977 podnikový ředitel Jihomoravských pivovarů Václav Korda. Starobrněnský pivovar už za války řešil otázku vybudování moderního chlazení. To dosavadní, tedy amoniakové kompresory, kondenzátory a výparník, bylo už 50 let staré a jeho výkon půl milionu kalorií byl nedostatečný. Brněnský pivovar si od nového chlazení sliboval výkon, který by stačil na 350 000 hektolitru piva ročně a denní výrobu osmi až deseti vagonů ledu.

Brněnští pivovarské odborníci proto vyrazili na obhlídky do Prahy, Norimberka a Mnichova. V Praze viděli zařízení místních veřejných chladiřů a smíchovského pivovaru. V Norimberku a Mnichově byla výprava pokaždé ve dvou pivovarech. Výstavbu nového zařízení pivovar sondoval se zástupci Českomoravských strojůren v Praze, První brněnskou a německou firmou Linde. Otázka chlazení v pivovaru se stala jedním z klíčových témat po konci války. Ostatně největší poškození, kterého se pivovar za války dočkal, se týkalo lednice tzv. Kréty ve svahu nad pivovarem.

Za války na ni dopadlo pět velkých bomb, které prorazily klenby. Při počítání škod v květnu 1945 vedení pivovaru konstatovalo, že asi 30 vagonů uskladněného ledu nebude možné zachránit. Náklady firma odhadla na půl milionu korun s tím, že jejich vynaložení není rentabilní (MZA, 1945).

Ledárna Kréta je dodnes impozantní stavbou. Její prostory jsou natolik rozsáhlé, že do ní bylo možné zavážet auty. V první polovině 20. století k dopravě ledu do lednice ale sloužil dřevěný eskalátor. Svědčí o tom archivní fotografie. Podobný výtah, nicméně mnohem menších rozměrů, se používal v samotných jundrovských ledárnách. Trasa dnes už neexistujícího výtahu na led pro brněnský pivovar je dodnes patrná v katastrálních mapách.

Pivovar vyráběl umělý led ještě před rekonstrukcí svého strojního vybavení. V roce 1946 žádal Zemský národní výbor v Brně o navýšení ceny umělého ledu z 22 korun za 100 kilogramů na 50 korun. Zemský národní výbor, který měl od nejvyššího cenového úřadu zmocnění o této otázce rozhodovat, pivovaru povolil navýšení ceny na 29 korun. Tato cena se týkala dodávek živnostníkům, hostincům a jiným spotřebitelům a zahrnovala i daň z obrátu. U dodávek zprostředkovatelům ponechal národní výbor cenu na 22 korun. Analogicky žádaly o zvýšení ceny i jatky. Navrhovaly prodejní cenu 32 korun z metrického centu. Také městská firma dosáhla pouze sedmikoronového navýšení. „Nebylo by žádoucí stanovit v jednom místě dvě různé ceny,” uvedl národní výbor ve své argumentaci (AMB, 1946).

Obr. 2 Dobový plán ledničky, po levé straně prostor na uložení ledového krystalu (Anonym 1914)

V roce 1946 vrchní ředitel pivovaru a známý starobrněnský sládek Jan Staller přednesl správní radě požadavek na nové chlazení. Nové umělé chlazení mělo mít výkon 1 milion kalorií. Objem plánované investice činil 5 milionů korun. Počítalo se s bouráním komínu nebo odstraněním starých kotlů v kotelně, které byly po připojení závodu na teplárnu už bez potřeby a také s dočasným vyřazením sušárny mláta a kvasnic. Ta ostatně stála uprostřed pivovaru. Jak mláto, tak kvasnice zapáchaly a mohly tvořit bakteriální infekci. Nový plán počítal s přesunem sušárny na okraj pivovaru.

Výroba umělého ledu byla v Brně už levnější než těžba přírodního. Staller při roční výrobě 1000 vagonů umělého ledu vypočetl úsporu 700 000 korun. „Kromě toho byly by ležácké sklepy řádně chlazeny, což pro mírovou dobu znamená zlepšení kvality a nezbytný předpoklad prosperity,” uváděl Staller (MZA, 1946).

Na jiných místech Československa se ale ledovalo na rybnících nebo řekách ještě v 50. letech minulého století. Přírodní led tam byl stále levnější. Pivovary ale musely řešit problémy, které přinesla nová doba. Stát z provozů začal stahovat muže do těžkého průmyslu. Ti na ledování chyběli, protože se jednalo o náročnou práci.

O tom, že chladičí kapacity brněnského pivovaru byly nedostatečné, svědčí i fakt, že si starobrněnský pivovar musel mimo jiné vypůjčit 300 forem na led z přechodně zavřeného pivovaru v Praze-Nuslích. „Rozvod slané vody v ležáckých sklepech jest již tak špatný, že jsme v letošním roce začali s výměnou potrubí, protože ztráty slané vody přímo znemožňovaly dobrý výkon strojů a představovaly velké finanční ztráty. Vezme-li se v úvahu špatný stav celého zařízení, jeho nedostatečnou velikost a nemodernost, musíme se rozhodnout k přestavbě po případě ku stavbě celého nového a zvětšeného zařízení,” uvažovalo vedení pivovaru (MZA, 1946).

Nový projekt nakonec vypracovaly Škodovy závody. Požadovanou roční kapacitu milionu kalorií měly zajistit jeden až dva generátory o denním výkonu čtyři vagony ledu (polovina oproti válečným plánům). Konkurenční nabídku pivovar nehledal s odkazem na poválečné řízení hospodářství. „Sledujeme hlavně cíl, aby nám bylo nabídnuto zařízení nejmodernější, účelné a úsporně pracující,” argumentoval pivovar (MZA, 1946).

Na modernizaci se ještě pár let čekalo. Novou strojovnu a chlazení si pivovar zařídil až v roce 1952. Strojovna vyrostla vedle dnešní pivovarské vrátnice. Vyráběla chlad pro celý pivovar. Kanály se chlad dostával dolů do prostor ležáckého sklepa. Tímto způsobem byla chlazená také spílka. „Díky modernímu zařízení byl pivovar schopný vyrábět i hranoly ledu, které se využívaly, když byla v Brně (motocyklová) Velká cena nebo strojírenský veletrh a bylo nutné vyrobit více piva,” vzpomíná emeritní sládek starobrněnského pivovaru Bohuslav Kandrál (roč. 1943 – emeritní obchodní sládek pivovaru Starobrněnský).

Umělý led pivovar vyráběl podle podnikového ředitele Václava Kordy asi do roku 1960. Štangle ledu vážily deset až 15 kilogramů. Lidé si je také kupovali do domácích ledniček (obr. 2). Od 60. let moderní technika tyto staré ledničky, ve kterých byl po straně prostor pro led, nahradily nové stroje na elektriku. Potřeba ledových krystalů vymizela.

Obr. 3 Současný stav areálu jundrovských ledáren (Foto: Filip Vrána)

Strojovna ztratila svůj účel v 90. letech po příchodu rakouského kapitálu v roce 1994. Ve svahu Žlutého kopce nad pivovarem firma vybudovala nový energoblok, který vyrábí chlad pro pivovar, upravuje energie, vyrábí stlačený vzduch a upravuje varní vodu. Tu pivovar bere z březovského vodovodu, který zásobuje vodou celé Brno. Vzhledem k její tvrdosti ji ale musí chemicky upravovat. Strojovna, jejíž vybudování kdysi vedlo k pádu jundrovských ledáren, dnes slouží zcela jinému účelu. Pivovar v ní má uskladněné sudy. Ostatně stejnému účelu kdysi sloužila již nevyužívaná lednice Kréta.

5 LIKVIDACE LEDÁREN

Po vybudování nové strojovny v 50. letech minulého století následovala likvidace všech jundrovských ledáren. Už za první republiky byla zlikvidována ledárna na žabovřeských loukách, které se říkalo Česká. Stála jako jediná na levém břehu Svatky, který nebyl pro ledování příhodný díky vyšší hladině vody. Znovu připomeňme, že se jednalo o první ledárnu, kterou v oblasti vlastnil český kapitál. Díky ní pak místní podnikatelé v čele s cukrářem a kavárníkem Tomanem ovládli i ostatní tři ledárny.

Podle zápisu z roku 1943 byly v té době na žabovřeské parcele ještě základy lednice, na kterých stála chata. Vedle ní byl tenisový kurt pronajatý Českému veslařskému klubu patrný už na výkresu z roku 1925 (MZA, 1943). Roku 1949 louku s přílehlými nemovitostmi koupil od pivovaru chemik Milan Popelka za cenu 187 000 korun (MZA, 1949). Dnes prostor slouží ke sportovním účelům.

Ostatní ledárny byly rozebrány a zbourány v druhé polovině 50. let minulého století. Poslední zmínka o funkčních ledárnách je z roku

1952. Nejdříve se boursal Nový Svět, pak další lednice (AMB, B10/1). Lednici v Kreverdách měly po válce pronajaté Spojené brněnské slévárny – strojírny, které zde měly uskladněné své modely. V září 1948 ale dostala firma výpověď z pronájmu z důvodu chystané demolice. „Jako nynější vlastníci ... zmíněné lednice sdělujeme, že jsme nuceni tuto budovu co nejdříve rozebrati, abychom mohli získaného materiálu použít v našem podniku k jiným důležitým účelům,“ uvedly ve výpovědi nájmů Středomoravské pivovary. Dnes na místě ledárny působí rybářský svaz. Místní vzpomínají, že ještě před zbořením ledárny z ní vyváželi piliny, které využívali na svých pozemcích jako přísadu do hnojiva.

Největší prostřední lednice sloužila po zastavení ledování jako sklad nábytku a vedle ní stojící objekty k zemědělské výrobě. Částečně šlo o kravín, kam chodily pracovat jundrovské ženy. O tom, v jakém stavu byla před zbořením prostřední lednice, se dozvídáme ze zprávy datované rokem 1958. Celý objekt byl po několika rekonstrukcích značně zchátralý. Hrozil dokonce sesutím, protože nosné sloupky byly už shnilé. „V důsledku nedostatečné údržby a značného stáří je stavba

v takovém stavu, že by její oprava, která by si ostatně vyžádala značného nákladu, byla naprosto nevhodná. Konstrukce krovu pozbyla stabilitu, nosné prvky jsou poškozené a z části vystouplé z čepů. Střecha je pronesená, krytina dřevná, do skladu zatéká. Celá budova ledárny je vychýlena směrem k dosavadní výkrmně skotu a ohrožuje ji případným zřícením,“ zněl posudek statika (MZA, 1958).

Ze zprávy se dozvídáme podrobnější parametry ledárny. Byla 14 metrů vysoká a její konstrukce byla dřevěná s oboustranným bedněním a pilinovou výplní. Krov měl ocelovou konstrukci, přes kterou byla položena dřevěná prkna s lepenkovou krytinou.

Výsledkem rozhodnutí statika bylo odpojení přípojek, vyklizení ledárny a její následné rozebrání. Potravinoprojekt, který ledárnu využíval, dostal v polovině roku 1958 výpověď z nájmu. O konci ledárny se ale ještě vedly spory. Její likvidace se protáhla do následujícího roku. Z dalších dokumentů vyplývá, že Potravinoprojekt se zavázal prostory vyklidit do 30. září 1959, tak, aby Středomoravské pivovary jako vlastníci objektu mohly začít s demoličními pracemi.

Po ledárně zbyl dnes pouze oplocený plácek s betonovými základy, který stále vlastní starobrněnský pivovar (obr. 3). Vedle stojící bývalé hospodářské budovy a mašale odprodal soukromníkům, stejně jako řadu dalších nemovitostí v okolí pivovaru na Starém Brně nebo v Jundrově.

Několik desetiletí ještě bývalou ledárnu připomínal kanál přivádějící původně vodu a led k ledárně. Jundrovští místu u řeky dlouho říkali „U kanálku“. Bylo to oblíbené místo rybářů. Do kanálku totiž tekly splašky z Jundrova. Byly tam i jablka ze sadů, tedy vítaná potravina pro ryby v řece.

LITERATURA:

- Anonym, 1914: Dobový plán ledničky. Kvas, 42: 149.
Anonym, 1936a: Hostinské listy, 40(1): 9.
Anonym 1936b: Brno bez ledu. Hostinské listy, 40(6): 6.
AMB, 1946: Archiv města Brna: Fond G1 Městská jatka, i.č. 326, krabice 14.
AMB, B10/1: Archiv města Brna: Hanuš, J. Kronika Jundrova. Fond B10/1, s. 369, nedatováno.
Brázdil R., et al., 2010: Povodně v Brně. Historie povodní, jejich příčiny a dopady. Statutární město Brno. ISBN: 978-80-86736-22-8
MZA, 1929: Moravský zemský archiv: Fond H 1075 Moravská banka, karton 83, i.č. 373. Návrh na prodej ledáren v r. 1929.
MZA 1931–37: Moravský zemský archiv: Fond H 613 První brněnský akciový pivovar a sladovna, Brno, karton 1, i.č. 16 Zápis z valné hromady 1931–7.
MZA, 1935: Moravský zemský archiv: Fond H 613 První brněnský akciový pivovar a sladovna, Brno, karton 1, i.č. 16 Zápis z valné hromady 1931–7.
MZA, 1943: Moravský zemský archiv: Fond H 618, Sdružené ledárny. I.č. 20 Situační plány ledárny v Brně-Jundrově,

- MZA, 1945: Moravský zemský archiv: Fond H 613 První brněnský akciový pivovar a sladovna, Brno, i.č.30, karton 3.
MZA, 1946: Moravský zemský archiv: Fond H 613 První brněnský akciový pivovar a sladovna, Brno., karton 1, i.č. 19. Zápis z schůzi správní rady 1939–1946.
MZA, 1949: Moravský zemský archiv: Fond K 319 (5, 95) Středomoravské pivovary, karton 5, i.č. 95.
MZA, 1951: Moravský zemský archiv: Fond K 319 Středomoravské pivovary, karton 5, i.č. 89.
MZA, 1958: Moravský zemský archiv: Fond K 319 (6, 113) Středomoravské pivovary, karton 6, i.č. 113.
MZA, H 613: Moravský zemský archiv: Fond H 613 První brněnský akciový pivovar a sladovna, Brno, i.č.30, karton 3.
MZA, H 618: Moravský zemský archiv: Fond H 618, Sdružené ledárny.